

تاریخ دریافت مقاله: ۸۴/۲/۱۹
تاریخ بررسی مقاله: ۸۵/۴/۱۲
تاریخ پذیرش مقاله: ۸۵/۶/۲۰

مجله علوم تربیتی و روانشناسی
دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۵
دوره سوم، سال سیزدهم، شماره ۲
صص: ۱۸۶-۱۶۳

دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز درباره اهمیت و میزان استفاده از مجله‌های علمی موجود، و جایگزینی مجله‌های علمی چاپی با شکل الکترونیکی آنها

دکتر زاهد بیگدلی *

ام البنین عبدالمهی **

مهین آرامش ***

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز درباره اهمیت و میزان استفاده از مجله‌های علمی موجود و جایگزینی مجله‌های چاپی با شکل الکترونیکی آن می‌باشد. این پژوهش از نوع توصیفی و روش آن پیمایشی است. ابزار گردآوری اطلاعات «پرسشنامه» است و جامعه مورد مطالعه شامل کلیه اعضای هیأت علمی (۴۶۹ نفر) دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۱۳۸۲ می‌باشد. از این تعداد ۳۸۴ نفر در مطالعه نهایی شرکت نمودند. نتایج پژوهش نشان داد که ۷۵٪ از اعضای هیأت علمی نقش مجله‌های علمی چاپی و ۸۰٪ از آنان نقش مجله‌های الکترونیکی را در ارتقای سطح علمی خود «زیاد» یا «بسیار زیاد» دانسته‌اند. اما، فقط ۴۴٪ از آنها مطابقت عناوین مجله‌های چاپی را با نیازهای اطلاعاتی خود «زیاد» یا «بسیار زیاد» ارزیابی کرده‌اند، این رقم برای مجله‌های الکترونیکی ۶۷٪ است. در مجموع میزان استفاده از مجله‌های علمی چاپی نسبت به مجله‌های علمی الکترونیکی در بین پاسخگویان بیشتر بوده است. نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان داد که متغیر گروه آموزشی بر استفاده اعضای هیأت علمی از انواع مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی مؤثر می‌باشد، لیکن متغیرهای جنسیت، مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، و سابقه تدریس در این مورد بی‌تأثیر بوده‌اند. نتایج همچنین نشان داد که اکثریت پاسخگویان در مورد کاهش

* عضو هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

*** کارشناس برنامه ریزی و ارزیابی آموزشی دانشگاه شهید چمران اهواز

بودجه خرید کتابها به منظور افزایش بودجه خرید مجله‌های علمی چاپی چندان موافق نبوده‌اند ولی ۳۵٪ از آنها با افزایش عناوین مجله‌های علمی الکترونیکی و ۷۶٪ با افزایش عناوین چاپی «بسیار زیاد» یا «زیاد» موافق بوده‌اند یافته‌های دیگر پژوهش نشان می‌دهد که از میان روشهای مختلف تهیه مقالات علمی چاپی و الکترونیکی، استفاده از مجله‌های علمی اشتراکی دانشگاه در بین پاسخگویان بیشترین توزیع فراوانی را به خود اختصاص داده است. همچنین از میان عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های علمی چاپی، کامل نبودن شماره‌های مجله‌ها و بی‌نظمی حاکم در بخش نشریات کتابخانه و از میان عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی، سرعت کم شبکه و مشکل دسترسی به اطلاعات و عدم آشنایی با شیوه‌های جستجوی اطلاعات، بیشترین توزیع فراوانی را داشته است. مهمترین دلایل استفاده از مجله‌های علمی چاپی از دید پاسخگویان به ترتیب اولویت عبارتند از: سهولت استفاده، قابلیت تورق یا مرور سریع متون، آشنایی با شکل مدرک و امکان خط کشیدن و تأکید بر متون، دوام بهتر اطلاعات دریافتی و مهمترین دلایل استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی از دید آنها به ترتیب اولویت عبارتند از: ارائه و نمایش متون به صورت تازه و امکان تعامل با کاربر، تازه بودن اطلاعات دریافتی، امکان استفاده از قابلیت‌های خاص جستجو در بازیابی متون، و سرعت دستیابی.

کلید واژه‌ها: استفاده از مجله‌های علمی، مجله‌های علمی چاپی، مجله‌های علمی الکترونیکی، اعضای هیأت علمی، دانشگاه شهید چمران اهواز

مقدمه

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی را با مشکلات زیادی در تهیه منابع اطلاعاتی مواجه ساخته است. به طوری که هیچ کتابخانه‌ای در جهان حتی با داشتن منابع مالی بسیار به تنهایی قادر به تهیه تمامی منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود نیست و این امر کتابخانه‌ها را به اتخاذ شیوه‌های مناسبی در ارزیابی و انتخاب مجله‌های علمی واداشته است. چنانچه این امر با دقت کافی صورت نگیرد ممکن است به حذف مجله‌هایی مهم و هسته و اشتراک مجله‌هایی کم اهمیت منجر شود.

مورتن^۱ (۱۹۷۹، ترجمه بیگدلی، ۱۳۷۱)

مجله‌های علمی به عنوان یکی از ابزارهای اطلاع‌رسانی علمی و به عنوان یکی از مشخصه‌های اصلی ورود یک جامعه به دوره توسعه یافتگی تلقی می‌شوند و در تبادل اطلاعات از نقش ویژه‌ای برخوردارند. محسنی (۱۳۷۸) معتقد است که یکی از مهمترین منابع پژوهشی که اکثر دانشمندان در شیوه‌های بازیابی اطلاعات از آن استفاده می‌کنند، مجله‌های علمی هستند.

حجم روزافزون انتشارات علمی و فنی و هزینه سنگین تهیه منابع اطلاعاتی از یک سو و کمبود منابع مالی و افزایش نرخ برابری ارز از سوی دیگر و به دنبال آن محدودیت‌های اقتصادی و گاه محدودیت‌های سیاسی همواره

1. Morton

بیان مسأله

در مراکز علمی مانند دانشگاهها از نشریات ادواری استفاده فراوان می‌شود و اعضای هیأت علمی جهت مطالعه و روزآمد نگه داشتن اطلاعات خود نیازمند مطالعه مجله‌های موجود در زمینه تخصصی خود می‌باشند. از آنجا که از سوئی پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی استادان و محققان یکی از مهمترین برنامه‌ها در خدمات اطلاعاتی کتابخانه‌های دانشگاهی است و از سوی دیگر در سالهای اخیر فرمت الکترونیکی بسیاری از مجله‌های علمی نیز تهیه گردیده است و یا اصولاً برخی از مجله‌های علمی صرفاً در قالب الکترونیکی عرضه می‌شوند، از دیدگاه اساتید دانشگاه شهید چمران نسبت به قالبهای مختلف مجله‌های علمی و میزان استفاده استادان از این منابع اطلاع دقیقی در دست نیست. همچنین، نظر استادان دانشگاه شهید چمران اهواز درباره جایگزینی نشریات چاپی با شکل الکترونیکی آنها معلوم نیست. از سوی دیگر شواهدی حاکی از عدم مراجعه درصد قابل توجهی از استادان به مجله‌های علمی لاتین موجود در کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران است که در نتیجه توجیه هزینه‌های هنگفت خرید و

معتقد است که نشریات ادواری سهم بالایی در خدمات کتابخانه‌ها دارند. موقعیت و اعتبار کتابخانه‌ها از تعداد نشریات ادواری جاری که دریافت می‌کنند ارزیابی می‌شود، زیرا نتایج پژوهشها مدتها طول خواهد کشید تا در قالب کتاب انتشار یابد. لیکن همین نتایج در مدت کوتاهی در مجله‌های علمی منتشر می‌شوند و به این صورت زمینه برای اشاعه سریع اطلاعات و پیشرفتها و تجربه‌های دانشمندان فراهم می‌شود.

ابرامی (۱۳۷۸) بر این عقیده است که ۸۰ تا ۹۰ درصد از منابعی که برای تحقیق مورد استفاده قرار می‌گیرند نشریات ادواری هستند. به نظر پژوهشگران حاضر به دلیل همگام بودن این منابع اطلاعاتی با پیشرفتهای نوین و منعکس کردن نتایج تحقیقات است که سهم بزرگی از بودجه کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی برای اشتراک و خرید آنها هزینه می‌شود.

بنابراین، با توجه به اهمیت روزافزون مجله‌های علمی به ویژه در کتابخانه‌های دانشگاهی لزوم پرداختن به مسائل مربوط به آنها آشکار است و پژوهش حاضر با همین انگیزه به مورد اجرا در آمده است.

لازم به توضیح است که در این پژوهش فقط مجله‌های علمی خارجی مورد نظر است.

- اشتراک منابع مذکور را دشوار می‌نماید. این موضوع با توجه به محدودیتهای مالی کتابخانه‌های دانشگاهی و افزایش سالانه حق اشتراک آنها بیشتر قابل تأمل است. به اعتقاد دیانی (۱۳۶۹) هزینه اشتراک مجله‌های علمی هر ساله با نرخى بیشتر از نرخ تورم عمومى افزایش می‌یابد.
- مسأله پژوهش حاضر این است که روشن کند دیدگاه استادان دانشگاه شهید چمران اهواز درباره جایگزینی مجله‌های علمی الکترونیکی به جای مجله‌های علمی چاپی چیست؟ سپس بر اساس این دیدگاه پیشنهادهای مناسبی برای تدوین سیاستهای مجموعه گسترى کتابخانه‌های این دانشگاه ارائه دهد.
- سؤالات پژوهش**
- پژوهش حاضر درصدد است تا در راستای رسیدن به اهداف مورد نظر به سؤالات ذیل پاسخ دهد:
۱. دیدگاه استادان دانشگاه شهید چمران اهواز درباره مجموعه نشریات علمی چاپی خارجی موجود در کتابخانه‌های دانشگاه از نظر میزان اهمیت و میزان استفاده و تأثیر آنها در ارتقای سطح علمی استادان و مطابقت آنها با نیازهای اطلاعاتی استادان چیست؟
 ۲. اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز برای تهیه مقالات علمی چاپی از چه روشهایی و به چه میزان استفاده می‌کنند؟
 ۳. به نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز کدام عوامل و به چه میزان در عدم استفاده از مجله‌های علمی چاپی مؤثر است؟
 ۴. نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز درباره مجله‌های علمی الکترونیکی از نظر تأثیر آنها در ارتقای سطح علمی استادان، مطابقت آنها با نیازهای اطلاعاتی استادان، میزان اهمیت و میزان استفاده از آنها چیست؟
 ۵. اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز برای تهیه مقالات علمی الکترونیکی از چه روشهایی و به چه میزان استفاده می‌کنند؟
 ۶. به نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز کدام عوامل و به چه میزان بر عدم استفاده از مجله‌های علمی الکترونیک مؤثر است؟
 ۷. به نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز کدام ویژگیهای فردی و تخصصی بر استفاده از مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی مؤثر است؟

روش

محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۱ محاسبه شد که در سطح قابل قبولی است. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS برای آزمون تحلیل واریانس عاملی صورت گرفته است.

پیشینه پژوهش

الف. در خارج:

با توجه به اهمیت نشریات ادواری و لزوم استفاده مؤثر و سودمند از آنها در بسیاری از کشورها، تاکنون مطالعات بسیاری پیرامون جنبه‌های مختلف این دسته از منابع اطلاعاتی صورت گرفته است که به تازه‌ترین آنها در ذیل اشاره می‌کنیم.

هلمکوئیست^۱ (۱۹۹۸) طی پژوهشی به این نتیجه دست یافت که حدود ۳۷٪ از پاسخ‌دهندگان از مجله‌های علمی الکترونیکی استفاده می‌کنند، ۶۰٪ هم ترجیح می‌دهند که مقالات را به صورت چاپی بر روی کاغذ مطالعه کنند تا بر صفحه کامپیوتر. دلیلی که در این پژوهش در مورد عدم استفاده از مجله‌های الکترونیکی ارائه شد، این بود که بسیاری از افراد زمان کافی برای فراگیری

روش پژوهش حاضر پیمایشی و از نوع توصیفی است. جامعه مورد پژوهش، کلیه اعضای هیأت علمی فعال دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ شامل ۶۶۹ نفر متشکل از استادان، دانشیاران، استادیاران و مربیان رسمی و پیمانی می‌باشد. به دلیل محدود بودن جامعه آماری نمونه‌گیری انجام نشد و کل جامعه به صورت تمام شماری، مورد مطالعه قرار گرفت. با توجه به عدم دسترسی به تمام اعضای هیأت علمی به دلیل استفاده آنان از فرصت مطالعاتی یا ادامه تحصیل در داخل یا خارج از کشور و یا تکمیل نکردن پرسشنامه، تعداد جامعه مورد پژوهش به ۳۸۴ نفر کاهش یافت.

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، پرسشنامه است که در قالب مقیاس لیکرت پنج گزینه‌ای تنظیم شده بود. به منظور تعیین روایی پرسشنامه از روایی محتوایی استفاده شد. برای این منظور پرسشنامه در اختیار چند تن از استادان گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی قرار گرفت تا پرسشها را از نظر محتوا مورد بررسی قرار دهند. نظرات و پیشنهادهاى آنها در تدوین پرسشنامه نهایی اعمال گردید. پایایی این پرسشنامه از طریق

1. Holmquist

شیوه‌های جستجوی منابع اطلاعاتی الکترونیکی نداشته‌اند. الکترونیکی نداشته‌اند. براون^۱ (۱۹۹۹) در پژوهشی در بین اعضای هیأت علمی نجوم، شیمی، ریاضی و فیزیک دانشگاه اوکلاهاما دریافت که کمتر از ۵۰٪ از پاسخگویان از مجله‌های علمی الکترونیکی به منظور دستیابی به مقالات استفاده می‌کنند. همچنین در این پژوهش مشخص شد که ۶۵٪ از اعضای هیأت علمی مجله‌های چاپی را بر مجله‌های علمی الکترونیکی ترجیح می‌دهند و تعداد کمی هم با ادامه اشتراک هر دو شکل چاپی و الکترونیکی مجله‌های علمی موافق هستند.

لنارس^۲ (۱۹۹۹) در پژوهشی برخی از مشخصه‌های برتری مجله‌های علمی الکترونیکی بر مجله‌های علمی چاپی از دید پاسخگویان را، سهولت استفاده، عدم محدودیت زمانی، قابلیت جستجوی متون و امکان تعامل کاربر عنوان کرده است. همچنین در این پژوهش امکان تورق، قابلیت حمل و راحتی دستیابی و آشنایی با منابع چاپی به عنوان مشخصه‌های مثبت منابع چاپی مطرح شده است. تعدادی از پاسخگویان هم در خصوص دلایل عدم استفاده از مجله‌های

علمی الکترونیکی اعتقاد داشتند که اطلاعات موجود در مجله‌های علمی الکترونیکی در مقایسه با نشریات چاپی از کیفیت بالایی برخوردار نیست.

لیو و همکاران^۳ (۲۰۰۰) در پژوهش خود بر روی دانشجویان دانشگاه نانیانگ^۴ سنگاپور به این نتیجه دست یافتند که ۷۳/۵٪ از پاسخگویان مجله‌های علمی الکترونیکی را بر مجله‌های علمی چاپی ترجیح می‌دهند. دلایل آنها برای انتخاب مجله‌های علمی الکترونیکی عبارت بودند از:

ویژگی فرامتنی، سهولت و سرعت دستیابی، وجود امکانات خاص جستجو مثل عملگرهای بولی، قابلیت کپی کردن یا استخراج اطلاعات، انتقال سریع آنها به مجموعه‌های شخصی، و دستیابی به اطلاعات وسیع در مدت زمان محدود. در مقابل برخی از پاسخگویان بر این عقیده بودند که مشکل خواندن متون از طریق صفحه کامپیوتر و وابسته بودن به سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای کامپیوتر و مشکلات اقتصادی از جمله مسائلی هستند که استفاده از نشریات الکترونیکی را با اشکال مواجه می‌سازد.

3 . Liew et al.

4 . Nanyang University

1 . Brown

2 . Lenares

است. به نظر وی منابع علمی الکترونیکی دارای چندین ویژگی هستند که پذیرش آنها را از سوی کاربران تسهیل ساخته است: هزینه‌های انتشار آنها به مراتب کمتر می‌باشد و به همان نسبت فرایند انتشارشان از سرعت بیشتری برخوردار است. استفاده از آنها فضای کمی را در کتابخانه‌ها می‌طلبد و ساختار فرامتنی هم به قابلیت بازیابی اطلاعات کمک زیادی می‌کند و این امر موجب افزایش دستیابی به اطلاعات و انواع جدیدی از داده‌ها می‌شود.

ب. در ایران

حیاتی و تصویری قمصری (۱۳۷۸) در پژوهشی در مورد چگونگی تأثیر اینترنت بر رفتار اطلاع‌یابی و فعالیتهای پژوهشی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران به این نتیجه رسیدند که با این که اعضای هیأت علمی هم از منابع چاپی استفاده می‌کنند و هم الکترونیکی میزان استفاده آنها از منابع چاپی نسبت به منابع الکترونیکی بیشتر است. به اعتقاد آنها علت اصلی این مسأله آن است که اغلب پژوهشگران در شروع طرح پژوهشی از منابع الکترونیکی برای تعیین محل اطلاعات استفاده می‌کنند ولی چون این منابع اغلب به اطلاعات کتابشناختی و چکیده متن موردنظر

دی گروتی و دورش^۱ (۲۰۰۱) در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که کاهش میزان استفاده از مجله‌های چاپی بیانگر این مسأله است که کاربران ترجیح می‌دهند به انتشارات علمی الکترونیکی دسترسی داشته باشند و سهولت دستیابی به مقالات نسبت به کیفیت متن مقاله برای کاربران از ارزش بیشتری برخوردار است. همچنین در این پژوهش مشخص شد که از زمان رواج اشتراک مجله‌های علمی الکترونیکی درخواست امانت بین کتابخانه‌ای کاهش یافته است.

کوچنور و موثارت^۲ (۲۰۰۳) در پژوهشی به بررسی میزان استفاده اعضای هیأت علمی از مجله‌های علمی الکترونیکی پرداختند. آنها با مقایسه مهارتهای کامپیوتری پاسخگویان دریافتند که کاربران سنین بالا نسبت به کاربران جوانتر، توانایی کمتری در بازیابی اطلاعات دارند و این عامل در نظرات کاربران نسبت به ادامه اشتراک مجله‌های چاپی و توسعه اشتراک مجله‌های الکترونیکی مؤثر می‌باشد.

کورت لاینز^۳ (۲۰۰۴) در پژوهشی به این نتیجه دست یافت که استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی در حال افزایش

1 . De Groote & Dorsch

2 . Cochenour & Moothart

3 . Kortelainen

محدود می‌شود در مراحل بعد لازم است پژوهشگران با مراجعه به منابع چاپی اصل مدرک را بازبایی نمایند.

حیاتی و رنجبر (۱۳۸۲) در مطالعه‌ای پیرامون تعیین نشریات هسته لاتین دانشکده ادبیات و علوم انسانی و دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز در کتابخانه میرزای شیرازی عوامل مختلفی را در رابطه با مراجعه کم اعضای هیأت علمی و دانشجویان دانشکده های مذکور به مجله‌های لاتین کتابخانه میرزای شیرازی ذکر کردند که عبارتند از: عدم دسترسی به موقع به مجله‌های مورد نیاز، تمایل اندک دانشجویان به انجام کارهای پژوهشی و در نتیجه مراجعه کمتر آنها به کتابخانه‌ها، عدم آشنایی برخی مراجعان به زبان انگلیسی، مشغله‌های زیاد آموزشی، اداری و اجرایی اعضای هیأت علمی و نداشتن فرصت کافی برای مراجعه به کتابخانه، وضع نامناسب سازماندهی نشریات لاتین در زمان مطالعه، نبود نیروی انسانی متخصص برای ارائه خدمات آگاهی‌رسانی جاری و محدود بودن زمان مطالعه.

بیگدلی و جمشیدی‌پور (۱۳۸۳) در پژوهشی درباره میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز از مجله‌های خارجی

رشته تخصصی آنان به این نتیجه دست یافتند که با وجود استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از مجله‌های علمی کتابخانه‌های دانشکده‌ای، مهمترین علل مراجعه آنها به منابع و خدمات خارج از دانشگاه کمبود شدید اینگونه منابع، روزآمد نبودن منابع، تنوع کم مجله‌ها، بی‌نظمی شدید حاکم بر بخش نشریات کتابخانه‌ها، عدم خدمات رسانی مناسب و ناقص بودن دوره‌های مجله‌های علمی خارجی می‌باشد. همچنین نبود منابع کافی در کتابخانه‌ها، آگاهی نداشتن دانشجویان از چگونگی دستیابی به منابع، مشکلات دستیابی به مواد کتابخانه‌ای به دلیل مقررات کتابخانه، مهمترین مشکلات دانشجویان در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز آنها گزارش شده است.

شایگان‌نیا و همکاران (۱۳۸۳) به بررسی میزان گرایش اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در استفاده از مجله‌های چاپی و الکترونیکی پرداختند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که حدود ۷۷٪ از پاسخگویان از مجله‌های الکترونیکی استفاده نموده‌اند. به اعتقاد آنها دسترسی آسان به شماره‌های مجله موردنظر، سرعت و سهولت بازبایی اطلاعات، عدم وابستگی به مکان و زمان خاص برای استفاده، ایجاد انگیزش در

مطالعه بیشتر، استفاده از خدمات جنبی، عوامل مؤثر در استفاده از مجله‌های الکترونیکی محسوب می‌شوند.

سؤالات تحقیق به شرح زیر ارائه می‌شوند:

سؤال ۱. این سؤال چهار مقوله مهم پژوهشی را در بر دارد:

الف) نقش مجله‌های علمی چاپی در ارتقاء سطح علمی استادان، ب) میزان اهمیت این مجله‌ها از دیدگاه جامعه مورد پژوهش، ج) میزان استفاده استادان از مجله‌های علمی چاپی، و د) میزان مطابقت این مجله‌ها با نیازهای علمی جامعه مورد پژوهش.

چنانکه اطلاعات جدول ۱ نشان می‌دهد، در خصوص مقوله الف (ارتقاء سطح علمی) بیشترین فراوانی با ۱۵۴ نفر یا ۴۰ درصد از پاسخگویان میزان تأثیر مجله‌های علمی چاپی خارجی در ارتقاء سطح علمی خود را «زیاد» می‌دانند. بعد از آن به ترتیب گزینه‌های «بسیار زیاد» با ۳۵ درصد،

به طور خلاصه مرور پژوهشهای گذشته نشان می‌دهد که اهمیت استفاده از نشریات علمی چاپی و الکترونیکی روز به روز بیشتر می‌شود. به دلیل رشد سریع مجله‌های علمی، افزایش حق اشتراک و مشکلات و تنگناهای اقتصادی، کتابخانه‌ها باید با استفاده از شیوه‌های صحیح و مناسب به ارزیابی مجموعه نشریات ادواری خود بپردازند تا مجموعه‌ای پویا و مطابق با نیازهای اطلاعاتی کاربران گردآوری کنند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های این تحقیق در راستای

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد پاسخهای مربوط به چهار مقوله اصلی مجله‌های چاپی (n=۳۸۴)

موضوع	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون پاسخ	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
ارتقاء سطح علمی	۱۳۴	۳۵	۱۵۴	۴۰	۷۷	۲۰	۱۲	۳	۷	۲	-	-
اهمیت مجله‌ها	۱۶۹	۴۴	۱۶۹	۴۴	۴۲	۱۱	۲	۰/۵	-	-	۲	۰/۵
استفاده از مجله‌ها	۴۲	۱۱	۱۶۹	۴۴	۱۳۸	۳۶	۱۹	۵	۱۲	۳	۴	۱
مطابقت با نیازها	۷	۲	۴۲	۱۱	۱۵۸	۴۱	۱۲۰	۳۱	۵۰	۱۳	۷	۲

"متوسط" با ۲۰ درصد، "کم" با ۳ و "بسیار کم" با ۲ درصد تأثیر مجله‌های علمی چاپی خارجی را در ارتقاء سطح علمی خود ارزیابی کرده‌اند.

در خصوص مقوله ب (اهمیت مجله‌ها) بیشترین فراوانی مربوط به گزینه‌های "بسیار زیاد" و "زیاد" هر دو با ۴۴ درصد است. به دنبال آن گزینه "متوسط" با ۱۱ درصد و گزینه "کم" با ۰/۵ درصد قرار دارند.

اطلاعات مربوط به مقوله ج (استفاده از مجله‌ها) نشان می‌دهد که میزان استفاده از مجله‌های علمی چاپی توسط ۱۶۹ نفر یا ۴۴ درصد از پاسخگویان «زیاد» بوده است. به علاوه، ۳۶ درصد گزینه «متوسط»، ۱۱ درصد گزینه «خیلی زیاد»، ۵ درصد «کم» و ۳ درصد «بسیار کم» را انتخاب کرده‌اند.

بالاخره و در خصوص مقوله د

(مطابقت مجله‌ها با نیازها) مشاهده می‌شود که بیشترین فراوانی در این موضوع به گزینه "متوسط" با ۱۵۸ نفر و ۴۱ درصد اختصاص دارد. گزینه‌های "کم" با ۳۱ درصد، "بسیار کم" با ۱۳ درصد، "زیاد" با ۱۱ درصد و "بسیار زیاد" با ۲ درصد به دنبال آن قرار دارند.

جدول ۲ یافته‌های مربوط به نظر اعضای هیأت علمی را درباره کاهش بودجه خرید کتاب به منظور افزایش خرید مجله‌های علمی چاپی را نشان می‌دهد. اطلاعات جدول ۲ نشان می‌دهد که تنها ۱۱ درصد از پاسخگویان میزان موافقت خود را با کاهش بودجه خرید کتابها و افزایش خرید مجله‌های علمی چاپی "زیاد" و ۱۹ درصد "بسیار زیاد" اعلام کرده‌اند. ولی، ۲۷ درصد از آنها در حد «متوسط»، ۲۵ درصد در حد "کم" و

۲۰

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد نظرات درباره کاهش بودجه کتاب به منظور افزایش بودجه مجله‌های علمی چاپی (n=۳۸۴)

متغیر	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون پاسخ
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
کاهش بودجه خرید کتابها	۴۲	۱۱	۷۳	۱۸	۱۰۴	۲۶	۹۶	۲۴	۷۷	۲۰	۴
افزایش عناوین مجله‌های علمی چاپی	۱۶۵	۴۳	۱۲۷	۳۳	۴۲	۱۱	۲۷	۷	۱۵	۴	۸

درصد در حد "بسیار کم" با این موضوع موافق بوده‌اند. "کم"، و ۴ درصد "بسیار کم" با این پیشنهاد موافقت کرده‌اند.

چنان که جدول ۲ نشان می‌دهد در خصوص افزایش عنوانهای مجله‌های علمی چاپی، پاسخگویان نظرهای متفاوتی گزارش کرده‌اند که تعداد و درصد آن در این جدول دیده می‌شود. ارقام جدول ۲ مشخص می‌کند که بیشترین درصد فراوانی (۱۶۵ نفر یا ۴۳ درصد) با افزایش عناوین مجله‌های علمی چاپی خارجی مورد نیاز «بسیار زیاد» موافق بوده‌اند. به دنبال آن و به ترتیب ۳۳ درصد "زیاد"، ۱۱ درصد "متوسط"، ۷ درصد

سؤال ۲. روشهای تهیه مقالات علمی چاپی در این قسمت مهمترین روشهای تهیه مقالات علمی چاپی خارجی در دو گروه کلی "استفاده از منابع دانشگاهی" و "استفاده از منابع غیردانشگاهی" از نظر اعضای هیأت علمی مورد بررسی قرار گرفته است. توزیع فراوانی و درصد مهمترین روشهای تهیه مقالات علمی چاپی خارجی از نظر اعضای هیأت علمی در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد میزان استفاده پاسخگویان از منابع اطلاعاتی موجود در دانشگاه و خارج از دانشگاه (n=۳۸۴)

متغیر	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون جواب		میانگین
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
استفاده از منابع غیر دانشگاهی	۱۵	۴	۸۱	۲۱	۸۴	۲۲	۸۴	۲۲	۱۰۴	۲۷	۱۶	۴	۱۶/۰۱
	۱۶	۴	۶۵	۱۷	۱۳۴	۳۵	۹۶	۲۵	۵۷	۱۵	۱۶	۴	۱۷/۲
	۱۶	۴	۵۷	۱۵	۱۱۹	۳۱	۸۸	۲۳	۸۸	۲۳	۱۶	۴	۱۶/۱۳
استفاده از منابع دانشگاهی	۵۰	۱۳	۱۱۱	۲۹	۱۲۳	۳۲	۵۷	۱۵	۳۵	۹	۸	۲	۲۳/۷۳
	۴	۱	۸۸	۲۳	۱۱۱	۲۹	۱۱۱	۲۹	۳۵	۹	۳۵	۹	۱۶/۷۳

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصد نظرات پاسخگویان در مورد عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های علمی چاپی موجود در دانشگاه (n=۳۸۴)

متغیر	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون جواب		میانگین
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
وقت گیر بودن	۱۱	۴۲	۲۷	۱۱۱	۲۹	۵۴	۱۴	۵۰	۱۳	۲۳	۶	۱۹/۳۳	
محدودیت زمانی و مکانی	۱۵	۵۷	۳۷	۱۴۲	۲۱	۴۲	۱۱	۳۵	۹	۱۹	۵	۱۸/۴۶	
کامل نبودن شماره‌های مجله‌ها در کتابخانه	۴۸	۱۸۴	۳۲	۱۲۳	۱۴	۵۴	۳	۱۲	۸	۲	۲	۲۵/۲	
بی‌نظمی حاکم در بخش نشریات کتابخانه	۲۵	۹۶	۳۳	۱۲۷	۲۳	۳۸	۱۰	۱۶	۴	۱۹	۵	۲۰/۲	
عدم تسلط کافی به زبان انگلیسی	۱۲	۴۶	۳	۹	۱۲	۵۶	۱۵	۱۷۷	۴۶	۲۳	۶	۱۳/۸۶	

برای مقایسه بهتر متغیرهای مورد مطالعه
 میانگین هر مقوله محاسبه گردید.^۱
 ارقام میانگین در جدول ۳ مشخص
 می‌سازد که روشهای مورد استفاده برای تهیه
 مقالات علمی چاپی به نظر اعضای هیأت
 علمی به ترتیب اولویت عبارتند از:

۱. مجله‌های علمی اشتراکی دانشگاه
 ۲. سایر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی
 ۳. مجله‌های علمی اهدایی موجود در بخش
 نشریات کتابخانه
 ۴. دوستان و همکاران و اشتراک شخصی
 مجله‌های علمی چاپی

به این ترتیب مشخص می‌شود که
 پاسخگویان استفاده از منابع علمی چاپی
 موجود در دانشگاه را مقدم بر منابع موجود
 در سایر مکانها می‌دانند.
سؤال ۳. عوامل مؤثر بر عدم استفاده از
 مجله‌های علمی چاپی خارجی:

۱. این میانگین به این ترتیب محاسبه شد که اعداد ۱
 تا ۵ برای سطوح بسیار کم، کم، ...، بسیار زیاد در
 نظر گرفته شد. پس از ضرب ارزش هر سطح در
 فراوانی مربوط و جمع این حاصلضربها نتیجه به
 عدد ۱۵ (=۱+۲+۳+۴+۵) تقسیم گردید.

توزیع فراوانی عوامل مؤثر بر عدم توزیع فراوانی عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های علمی چاپی خارجی در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد پاسخهای مربوط به چهار مقوله اصلی مجله‌های الکترونیکی (n=۳۸۴)

موضوع	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون پاسخ	
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
ارتقاء سطح علمی	۳۷	۱۶۵	۴۳	۵۰	۱۳	۲۳	۶	۲۳	-	-	۴	۱
اهمیت مجله‌ها	۴۳	۱۵۳	۴۰	۵۴	۱۴	۸	۲	۸	۰/۵	۲	۰/۵	۲
استفاده از مجله‌ها	۱۷	۱۰۸	۲۸	۱۲۲	۳۲	۵۴	۱۴	۵۴	۹	۳۵	-	-
مطابقت با نیازها	۲	۶۵	۱۷	۱۴۹	۳۹	۱۰۴	۲۷	۱۰۴	۱۴	۵۴	۴	۱

ارقام میانگین در جدول ۴ که با استفاده از روش پیش گفته (پاورقی صفحه ۱۷۴) حاصل شده است. مهمترین موانع استفاده از مجله‌های علمی چاپی از دید اعضای هیأت علمی را به ترتیب اولویت نشان می‌دهد:

۱. کامل نبودن شماره‌های مجله‌ها
۲. بی‌نظمی حاکم در بخش نشریات
۳. وقت‌گیر بودن

۴. محدودیت زمانی و مکانی

۵. عدم تسلط به زبان انگلیسی

سؤال ۴. مقوله‌های مربوط به مجله‌های علمی الکترونیکی:

جدول ۵ توزیع فراوانی و درصدهای مربوط به چهار مقوله: الف) نقش مجله‌های علمی الکترونیکی ارتقاء سطح علمی استادان، ب) میزان اهمیت این مجله‌ها از دیدگاه جامعه مورد پژوهش، ج) میزان استفاده استادان از مجله‌های علمی الکترونیکی، و د) میزان مطابقت این مجله‌ها با نیازهای علمی جامعه مورد پژوهش را نشان می‌دهد.

در خصوص مقوله الف از داده‌های جدول ۵ مشخص می‌گردد که بیشترین فراوانی (۱۶۵ نفر یا ۴۳ درصد)، نقش مجله‌های علمی الکترونیکی را در ارتقای سطح علمی «زیاد» گزارش کرده‌اند، در حالی

- که ۳۷ درصد این نقش را "خیلی زیاد"، ۱۳ درصد "متوسط"، و تنها ۶ درصد آنرا «کم» گزارش کرده‌اند.
- در مورد مقوله ب، داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد که در اینجا نیز بیشترین تعداد (۱۶۵ نفر یا ۴۳ درصد)، میزان اهمیت مجله‌های الکترونیکی را «بسیار زیاد» گزارش کرده‌اند. در ضمن، ۴۰ درصد در پاسخ به این سؤال گزینه «زیاد» و ۱۴ درصد گزینه «متوسط» را انتخاب کرده‌اند. در مجموع ۲/۵ درصد اهمیت مجله‌های علمی الکترونیکی را "کم" یا "بسیار کم" ارزیابی کرده‌اند.
- در زمینه استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی (مقوله ج) یافته‌های جدول ۵ نشان می‌دهد که بیشترین تعداد (۱۲۲ نفر یا ۳۲ درصد)، میزان استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی را «متوسط» گزارش کرده‌اند. ۲۸ درصد از پاسخگویان به میزان «زیاد»، ۱۷ درصد "خیلی زیاد، ۱۴ درصد «کم»، و ۹ درصد "بسیار کم" از مجله‌های علمی الکترونیکی استفاده کرده‌اند.
- در مورد انطباق مجله‌های علمی الکترونیکی با نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی (مقوله د) یافته‌های جدول ۵ نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی در پاسخهای داده شده به این مورد مربوط به گزینه "متوسط" با ۱۴۹ نفر و ۳۹ درصد است. در حالی که
- به نظر ۲ درصد از پاسخگویان، میزان انطباق مجموعه مجله‌های علمی الکترونیکی اشتراکی دانشگاه با نیازهای اطلاعاتی آنها «بسیار زیاد» و به نظر ۱۷ درصد از آنها "زیاد" است. در ضمن، از نظر ۲۷ درصد از پاسخگویان میزان این مطابقت «کم» و برای ۱۴ درصد از پاسخگویان میزان مطابقت «بسیار کم» می‌باشد.
- جدول ۶ یافته‌های مربوط به پاسخهای اعضای هیأت علمی را مبنی بر میزان موافقت آنان با توقف اشتراک مجله‌های علمی چاپی و افزایش اشتراک مجله‌های الکترونیکی نشان می‌دهد. جدول ۶ نشان می‌دهد که بیشترین درصد مربوط به گزینه "متوسط" با فراوانی ۱۰۰ و ۲۶ درصد است که موافقت خود را با توقف اشتراک مجله‌های علمی چاپی به منظور افزایش اشتراک مجله‌های علمی الکترونیکی اعلام کرده‌اند. گزینه‌های "زیاد" با ۲۱ درصد، "کم" و "بسیار کم" هر کدام با ۱۹ درصد و گزینه "بسیار زیاد" با ۱۴ درصد به ترتیب میزان موافقت پاسخگویان با این موضوع را نشان می‌دهند.
- سؤال ۵. روش‌های تهیه مقالات علمی الکترونیکی:
- به منظور اطلاع از شیوه‌هایی که جامعه پژوهش برای تهیه مقالات علمی الکترونیکی

جدول ۶. توزیع فراوانی و درصد نظرات درباره میزان افزایش اشتراک مجله‌های علمی الکترونیکی (n=۳۸۴)

متغیر	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون پاسخ	
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
افزایش اشتراک مجله‌های علمی الکترونیکی	۱۴	۵۴	۸۰	۲۱	۱۰۰	۲۶	۷۳	۱۹	۷۳	۱۹	۴	۱

مورد نیاز خود به کار می‌برد، از آنان خواسته شد تعیین کنند از هر کدام از کانالهای نام برده شده در پرسشنامه چقدر استفاده می‌کنند. توزیع فراوانی و درصد روشهای تهیه مقالات علمی الکترونیکی در جدول ۷ ارائه شده است.

مقالات علمی الکترونیکی از دیدگاه اعضای هیأت علمی به ترتیب اولویت عبارتند از: مجله‌های الکترونیکی اشتراکی دانشگاه، سایر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، اشتراک شخصی، و دوستان و همکاران

از ارقام ستون میانگین جدول ۷ مشخص می‌گردد که مهمترین روشهای تهیه

جدول ۷. توزیع فراوانی و درصد کانالهای مورد استفاده برای تهیه مقالات الکترونیکی (n=۳۸۴)

متغیر	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون جواب		میانگین
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
کانالهای اشتراک شخصی	۷	۲۷	۵۷	۱۵	۱۲۴	۳۲	۸۰	۲۱	۸۴	۲۲	۱۲	۳	۱۷
دوستان و همکاران	۳	۱۲	۵۷	۱۵	۸۱	۲۱	۸۴	۲۲	۱۳۱	۳۴	۱۹	۵	۱۴/۲
مجله‌های الکترونیکی اشتراکی دانشگاه	۴۴	۱۶۹	۸۸	۲۳	۳۸	۱۰	۴۶	۱۲	۳۱	۸	۱۲	۳	۲۵/۸
سایر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۲۳	۸۸	۲۳	۸۸	۱۰۰	۲۶	۶۲	۱۶	۳۸	۱۰	۸	۲	۲۱/۸

جدول ۸. توزیع فراوانی و درصد عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های الکترونیکی (n=۳۸۴)

متغیر	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون جواب		میانگین
	فراوانی		درصد		فراوانی		درصد		فراوانی		درصد		
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی			
عوامل فردی	عدم تمرکز در خواندن متون از طریق صفحه مانیتور												۱۸/۹
	عدم آشنایی با شیوه‌های جستجوی اطلاعات												۲۲/۶
	عدم تسلط به زبان انگلیسی												۱۳
عوامل سازمانی	سرعت کم شبکه و مشکل بودن دسترسی به اطلاعات مورد نیاز												۲۵/۵
	عدم تداوم و اطمینان در مورد اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی												۱۸/۲

سرعت کم شبکه و مشکل بودن دسترسی به اطلاعات مورد نیاز، عدم آشنایی با شیوه‌های جستجوی اطلاعات، عدم تمرکز در خواندن متون از طریق صفحه مانیتور، عدم تداوم و اطمینان در مورد اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی، و عدم تسلط به زبان انگلیسی

سؤال ۷. تأثیر ویژگی‌های فردی و تخصصی بر استفاده از مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی:

در این پژوهش منظور از ویژگی‌های فردی و تخصصی عبارت است از عضویت در گروه آموزشی خاص، جنسیت، مدرک

کانال‌های سازمانی، همانند مقالات چاپی، استفاده از منابع الکترونیکی موجود در دانشگاه را بر سایر روشها ترجیح می‌دهند.

سؤال ۶. عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی:

توزیع فراوانی و درصد عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های الکترونیکی از دید پاسخگویان در جدول ۸ ارائه شده است.

با توجه به ارقام میانگین در جدول ۸ مشخص گردید که مهمترین عوامل مؤثر بر عدم استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی از دید استادان به ترتیب اولویت عبارتند از:

تحصیلی، مرتبه علمی و سابقه تدریس. به منظور مقایسه و بررسی تفاوت میانگین نظرات اعضای هیأت علمی از لحاظ خصوصیات گروههای آزمودنی مانند گروه آموزشی، جنسیت، مدرک تحصیلی، مرتبه علمی و سابقه تدریس در ارتباط با عامل میزان استفاده از مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی از آزمون تحلیل واریانس استفاده گردید. نتایج این آزمونها در جدولهای ۹ و ۱۰ ارائه شده است.

ارقام جدولهای ۹ و ۱۰ نشان می‌دهد که بین نظرهای اعضای هیأت علمی گروههای آموزشی کشاورزی و علوم انسانی با عامل میزان استفاده از مجله‌های چاپی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین از بررسی نتایج این آزمون مشخص شد بین

جدول ۹. میزان استفاده از مجله‌های علمی چاپی

P	F	میانگین مجدورات	درجه آزادی	مجموع مجدورات	منابع تغییرات
۰/۰۵	۲/۳۳۷	۱/۷۵۲	۴	۷/۰۰۸	گروه آموزشی
۰/۴۱۰	۰/۶۸۳	۰/۵۱۲	۱	۰/۵۱۲	جنسیت
۰/۰۸۶	۲/۲۴۵	۱/۶۸۳	۳	۵/۰۴۹	مدرک تحصیلی
۰/۹۴۸	۰/۱۸۱	۰/۱۳۶	۴	۰/۵۴۳	مرتبه علمی
۰/۹۸۱	۰/۰۵۹	۰/۰۴۴۳	۳	۰/۱۳۳	سابقه تدریس

جدول ۱۰. میزان استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی

P	F	میانگین مجدورات	درجه آزادی	مجموع مجدورات	منابع تغییرات
۰/۰۰۱	۵/۱۰۸	۶/۳۵۳	۴	۲۵/۴۱۰	گروه آموزشی
۰/۷۳۵	۰/۱۱۵	۰/۱۴۳	۱	۰/۱۴۳	جنسیت
۰/۳۵۳	۱/۰۹۶	۱/۳۶۳	۳	۴/۰۸۹	مدرک تحصیلی
۰/۵۹۲	۰/۷۰۲	۰/۸۷۳	۴	۳/۴۹۰	مرتبه علمی
۰/۷۲۷	۰/۴۳۶	۰/۵۴۳	۳	۱/۶۲۸	سابقه تدریس

نظرات گروه‌های مهندسی با کشاورزی و علوم پایه در ارتباط با عامل میزان استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی تفاوت معناداری وجود دارد.

بررسی این ویژگیها از دید اعضای هیأت علمی به عنوان یکی از مهمترین استفاده کنندگان این دسته از منابع اطلاعاتی و با توجه به هزینه اشتراک آنها و سایر موارد مطرح شده در بخشهای پیشین می‌توان در امر مجموعه‌سازی بهینه نشریات در کتابخانه‌ها اقدام کرد.

مقایسه دلایل استفاده از مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی

هر یک از اشکال چاپی و الکترونیکی مجله‌های علمی با در نظر گرفتن فرمت و ویژگیهای خاص خود از نظر کاربران مختلف مزایا و معایبی دارند. با

به منظور مشاهده همزمان و سهولت مقایسه نظرات جامعه مورد پژوهش در خصوص ویژگیهای مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی به طور یکجا، یافته‌های مربوط،

جدول ۱۱. مقایسه نظرات پاسخگویان در مورد دلایل استفاده از مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی از نظر رتبه و میانگین

مجله الکترونیکی		مجله چاپی		متغیر
رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	
۳/۸	۵	۳/۹۴	۱	سهولت استفاده
۳/۹۷	۴	۳/۲۱	۷	سرعت دستیابی
۲/۴	۹	۳/۴۱	۵	قابلیت حمل
۳/۲۸	۷	۳/۶۶	۲	قابلیت تورق یا مرور سریع متون
۳/۱۲	۸	۳/۴۹	۴	دوام بهتر اطلاعات دریافتی
۳/۴	۶	۳/۳۵	۶	کیفیت بهتر اطلاعات دریافتی
۴/۲۷	۲	۳/۱۶	۸	تازه بودن اطلاعات دریافتی
۲/۰۵	۱۰	۳/۶۴	۳	آشنایی با شکل مدرک و امکان خط کشیدن و تأکید برمتون
۴/۲۲	۳	-	-	امکان استفاده از قابلیت‌های خاص جستجو و بازیابی متون
۴/۵۶	۱	-	-	ارائه و نمایش متون به صورت تازه و امکان تعامل با کاربر

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که با وجود توسعه نفوذ مجله‌های علمی الکترونیکی، استفاده از مجله‌های چاپی همچنان از سوی استادان صورت می‌گیرد. ولی تعلل پاره‌ای از کتابداران دانشکده‌ها در دریافت شماره‌های جدید نشریات از کتابخانه مرکزی و نبود کتابداران متخصص در بخش نشریات کتابخانه‌های دانشگاهی منجر به ایجاد مجموعه‌ای نامنظم از نشریات در بخش نشریات شده است. در برخی از کتابخانه‌ها، وضعیت نادرست و نامنظم نشریات در قفسه‌ها باعث سردرگمی مراجعان شده و به خصوص در بخش آرشیو نشریات، شماره‌های بسیاری از مجله‌ها ناقص هستند و مراجعه‌کننده نمی‌تواند مجله مورد نظر خود را پیدا کند. عدم آگاهی‌رسانی مناسب جهت استفاده از خدمات موجود همواره یکی از موانع دسترسی به اطلاعات بوده است.

بیگدلی و جمشیدی‌پور (۱۳۸۳) به نتایج مشابهی در این زمینه دست یافتند. آنها دریافتند که مهمترین علل مراجعه دانشجویان به منابع و خدمات خارج از دانشگاه کمبود شدید منابع، روزآمد نبودن منابع، بی‌نظمی

در جدول ۱۱ ارائه شده است. از بررسی ارقام جدول ۱۱ مشخص می‌شود که از نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران مهمترین دلایل استفاده از مجله‌های علمی چاپی به ترتیب اولویت عبارتند از:

سهولت استفاده، قابلیت تورق یا مرور سریع متون، آشنایی با شکل مدرک و امکان خط کشیدن و تأکید بر متون، دوام بهتر اطلاعات دریافتی، قابلیت حمل، کیفیت بهتر اطلاعات دریافتی، سرعت دستیابی، و تازه بودن اطلاعات دریافتی.

از سوی دیگر، مهمترین دلایل استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی از نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران به ترتیب اولویت عبارتند از:

ارائه و نمایش متون به صورت تازه و امکان تعامل با کاربر، تازه بودن اطلاعات دریافتی، امکان استفاده از قابلیت‌های خاص جستجو و بازیابی متون، سرعت دستیابی، سهولت استفاده، کیفیت بهتر اطلاعات دریافتی، قابلیت تورق یا مرور سریع متون، دوام بهتر اطلاعات دریافتی، قابلیت حمل، و آشنایی با شکل مدرک و امکان خط کشیدن و تأکید بر متون.

حاکم بر کتابخانه‌ها، عدم خدمات‌رسانی مناسب و ناقص بودن دوره‌های مجله‌های علمی است.

نتایج پژوهش حاضر نتایج پژوهش حیاتی و رنجبر (۱۳۸۲) را نیز تأیید می‌کند. آنها عدم استفاده مراجعین از مجله‌های علمی چاپی را وضع نامناسب سازماندهی نشریات در زمان مطالعه و کمبود نیروی انسانی متخصص برای ارائه خدمات آگاهی‌رسانی ذکر کرده‌اند.

از مقایسه برخی یافته‌های پژوهش حاضر مشخص می‌گردد که میزان استفاده استادان از مجله‌های علمی چاپی در مقایسه با مجله‌های علمی الکترونیکی بیشتر است. بیشترین دلیل عدم استفاده از نشریات علمی الکترونیکی از سوی استادان عدم توانایی آنها در استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی برای جستجوی مقالات علمی مورد نظر ذکر شده است. این نتایج، نتایج پژوهش‌های حیاتی و تصویری قمصری (۱۳۷۸) مبنی بر استفاده بیشتر کاربران از مجله‌های و منابع چاپی را تأیید می‌کند.

نتایج پژوهش براون (۱۹۹۹) نیز نشان داد که بیشتر اعضای هیأت علمی مجله‌های چاپی را ترجیح می‌دهند و گروه کمی با ادامه اشتراک هر دو شکل چاپی و الکترونیکی

موافق هستند. از سوی دیگر، بر اساس نتایج پژوهش شایگان‌نیا و همکاران (۱۳۸۳) بیشتر استفاده کنندگان (دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اعضای هیأت علمی) به منظور رفع نیازهای اطلاعاتی خود، مجله‌ها را به صورت الکترونیکی استفاده می‌نمایند. تناقض موجود بین نتایج پژوهش شایگان‌نیا و همکاران و سایر پژوهش‌های ذکر شده قابل تأمل است.

از دید اکثریت استادان، مجله‌های علمی الکترونیکی نسبت به مجله‌های علمی چاپی از اطلاعات روزآمدتری برخوردار هستند و بازایی اطلاعات در مجله‌های الکترونیکی با سرعت بیشتری همراه است. وجود قابلیت‌ها و ویژگی‌های خاص منابع الکترونیکی از جمله ارائه و نمایش متون به صورت تازه و امکان تعامل با کاربر و استفاده از قابلیت‌های خاص جستجو و بازایی متون از مشخصه‌های مثبت این دسته از منابع اطلاعاتی است که امر بازایی اطلاعات را تسهیل ساخته است.

لنارس (۱۹۹۹)، لیو و همکاران (۲۰۰۰) به نتایج مشابهی مبنی بر دلایل استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی از جمله سهولت و سرعت استفاده، عدم محدودیت زمانی، قابلیت جستجوی متون و امکان تعامل و دستیابی به اطلاعات روزآمد رسیدند. دی

گروتی و دورش (۲۰۰۱) نیز به این نتیجه رسیدند که کاربران ترجیح می‌دهند به انتشارات الکترونیکی دسترسی داشته باشند و سهولت دستیابی به مقالات در مقایسه با کیفیت متن مقاله برای کاربران از ارزش بیشتری برخوردار است.

اما، سرعت کم و قطع و وصل شدن شبکه و در دسترس نبودن مجله‌های تخصصی مورد نظر و عدم آشنایی استادان با شیوه‌های صحیح جستجوی اطلاعات و عدم وجود اطمینان از اشتراک همیشگی پایگاه‌های اطلاعاتی به عنوان عوامل تأثیرگذار بر عدم استفاده از مجله‌های علمی الکترونیکی توسط جامعه پژوهش حاضر (اعضا هیأت علمی دانشگاه شهید چمران) عنوان شده است.

با وجود آنکه در پژوهش حاضر، مقایسه میزان استفاده از مجله‌های علمی چاپی با مجله‌های علمی الکترونیکی نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی از مجله‌های علمی چاپی بیش از نوع الکترونیکی آن استفاده می‌کنند، میانگین موافقت استادان در مورد اشتراک مجله‌های علمی الکترونیکی «زیاد» گزارش شده است. مقایسه میانگین نظرات پاسخگویان نشان می‌دهد که مجله‌های علمی الکترونیکی در مقایسه با

مجله‌های چاپی با نیازهای اطلاعاتی استادان تطابق بیشتری دارد و به همین دلیل بسیاری از استادان معتقدند که اشتراک بیشتر مجله‌های علمی الکترونیکی می‌تواند به صورت جامع‌تری به نیازهای اطلاعاتی آنها

پاسخ دهد. برخی از استادان اعتقاد داشتند چون مبانی بنیادی رشته تخصصی آنها در زمینه تدریس بیشتر در کتب چاپی موجود است تا در مجله‌های علمی، با کاهش خرید کتابها و اختصاص بودجه خرید آنها به اشتراک بیشتر مجله‌های علمی چاپی «زیاد» موافق نیستند، و بنابراین دانشگاه باید بودجه لازم را برای توسعه اشتراک مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی از محل‌های دیگر تأمین کند.

همچنین بعضی از استادان اظهار داشتند که به اعتقاد آنها در حال حاضر پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک دانشگاه قادر به پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی تمامی رشته‌ها نیست و یا آنها به دلیل عدم آشنایی کافی با شیوه‌های درست جستجو و بازیابی اطلاعات قادر به پیدا کردن مجله‌های تخصصی رشته مورد نظر خود نیستند. آنها خواستار افزایش اشتراک مجله‌های الکترونیکی برای رفع این مشکل هستند.

پیشنهاد‌های پژوهش

به منظور افزایش میزان استفاده استادان از مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی و با در نظر گرفتن هزینه‌های نسبتاً بالایی که کتابخانه مرکزی دانشگاه شهید چمران برای اشتراک این منابع اطلاعاتی می‌پردازد، موارد ذیل به منظور افزایش بهره‌وری از منابع اطلاعاتی دانشگاه پیشنهاد می‌شود:

۱. استفاده از نظرات استادان گروه‌های مختلف آموزشی در قالب کمیته‌های انتخاب، خرید و اشتراک منابع جدید در جهت مجموعه سازی منابع کتابخانه‌های دانشگاه.

۲. فراهم ساختن زمینه‌های آگاهی‌رسانی به منظور معرفی منابع جدید برای اعضای هیأت علمی و دانشجویان.

۳. گماردن کتابداران متخصص در بخش نشریات کتابخانه‌ها و افزایش توانایی و مهارت کتابداران به منظور ساماندهی بخش نشریات و ارائه خدمات بیشتر به کاربران در کتابخانه‌ها. وجود کتابداران متخصص و آگاه و ایجاد زمینه‌های آگاهی‌رسانی کافی در زمینه عناوین مورد اشتراک دانشگاه و ارائه فضایی مناسب برای ارائه نشریات مورد نیاز می‌تواند تا حدودی از اتلاف وقت و انرژی استادان و از بروز نارضایتی در این زمینه جلوگیری کند.

تعدادی از اعضای هیأت علمی هم در پاسخنامه‌ها قید کرده بودند که دسترسی به اطلاعات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی و مجله‌های تخصصی الکترونیکی در مقایسه با مجله‌های چاپی با سهولت و سرعت بیشتری صورت می‌گیرد و در صورت نبود مشکلاتی از جمله سرعت پایین شبکه، در بازیابی اطلاعات الکترونیکی از راحتی بیشتری برخوردارند. همچنین به اعتقاد آنها اطلاعات موجود در مجله‌های تخصصی پایگاه‌های اطلاعاتی به نسبت منابع چاپی از اطلاعات روزآمدتر و تازه‌تری برخوردار می‌باشند و نتایج فوق می‌تواند دلیل افزایش درخواست اشتراک مجله‌های علمی الکترونیکی از دیدگاه استادان باشد.

نتیجه نهایی پژوهش حاضر این است که در شرایط فعلی استادان دانشگاه شهید چمران اهواز بر این عقیده هستند که ضمن لزوم توجه به مجله‌های علمی الکترونیکی و سرمایه‌گذاری در این زمینه، ضرورت تداوم اشتراک مجله‌های چاپی قطعی است. به علاوه، لازم است دانشگاه سیاست مدونی برای رفع مشکلات موجود در این زمینه و مطالعه و ارزیابی‌های مستمر از نحوه اشتراک و ارائه خدمات در زمینه مجله‌های علمی اتخاذ نماید.

۴. برگزاری کارگاههای آموزشی دوره‌ای به منظور آموزش مهارت‌های اطلاع‌یابی و جستجوهای پیشرفته به اعضای هیأت علمی دانشگاه .
۵. ارزیابی مستمر مجموعه نشریات ادواری به منظور گردآوری مجموعه‌ای متناسب با نیاز گروه‌های مختلف کاربران از لحاظ کمی و کیفی ضمن حداکثر بهره‌گیری از بودجه موجود.
۶. فراهم آوردن امکان تسریع و توسعه شبکه اطلاعاتی دانشگاه، تثبیت سیاست اشتراک پایگاههای اطلاعاتی خارجی، و تقویت هر چه بیشتر زبان انگلیسی جامعه دانشگاهی
۷. شایسته است مسئولان دانشگاه با اتخاذ سیاستهای دقیق دانشگاهیان را نسبت به تداوم و در دسترس بودن منابع اطلاعاتی الکترونیکی مطمئن سازند.

منابع

فارسی

- ابرامی، هوشنگ (۱۳۷۸). *شناختی از دانش شناسی: علوم کتابداری و دانش رسانی*. به کوشش رحمت الله فتاحی. تهران: نشر کتابدار.
- بیگدلی، زاهد؛ جمشیدی‌پور، الهام (۱۳۸۳). بررسی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی اهواز از مجله‌های خارجی رشته تخصصی آنان و بررسی میزان، علل و مشکلات استفاده آنان از مجله‌های خارجی رشته تخصصی در خارج از دانشگاه. *در مجموعه مقالات ششمین همایش ملی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با تکیه بر نظام‌های نوین اطلاع‌رسانی و پژوهشهای پزشکی*، ۱۱-۱۰ اردیبهشت، اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان.
- حیاتی، زهیر؛ تصویری قمصری، فاطمه (۱۳۷۸). بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران. *فصلنامه کتاب*، ۲(۱۰)، ۴۲-۲۷.
- حیاتی، زهیر؛ رنجبر، جهانگیر (۱۳۸۲). تعیین نشریات هسته لاتین دانشکده ادبیات و علوم انسانی و دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز در کتابخانه میرزای شیرازی. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی آستان قدس رضوی*، ۶(۲)، ۹۹-۹۰.

دیانی، محمدحسین (۱۳۶۹). **مجموعه سازی**. اهواز: دانشگاه شهید چمران.
 شایگان‌نیا، زینب و دیگران (۱۳۸۳) بررسی میزان گرایش اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در استفاده از مجله‌های چاپی و الکترونیکی و عوامل مؤثر بر آن در سال تحصیلی ۸۳-۸۲. در **مجموعه مقالات ششمین همایش ملی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با تکیه بر نظام‌های نوین اطلاع‌رسانی و پژوهش‌های پزشکی**، ۱۰ و ۱۱ اردیبهشت، اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان.

محسنی، حمید (۱۳۷۸). **مدیریت مجلات**. تهران: نشر کتابدار.
 مورتن، لسلی ت. (۱۳۷۱). **شیوه بهره‌گیری از کتابخانه‌های پزشکی**. ترجمه زاهد بیگدلی. تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.

لاتین

- Brown, Celelia. M. (1999). Information seeking behavior of scientists in the electronic information age: astronomers, chemists, mathematicians, and physicists. *Journal of the American Society for Information Science*, 50(10), 929-943.
- Cochenour, D. & Moothart, T. (2003). E- Journal acceptance at Colorado State University: A case study. *Serials Review*, 29(1), 16-25.
- De Groote, Sandra L. & Dorsch, Josefine L. (2001). Online journals: Impact on print journal usage. *Bulletin of Medical Libraries Association*, 89(4), 372-378.
- Holmquist, Jane E. (1998). Survey on the use of electronic journals at Princeton. *Library & Information Services in Astronomy III, ASP Conference Series*, Vol. 153.
- Kortelainen, T. (2004). An analysis of the use of electronic journals & commercial journal article collections through the FinELIB Portal. *Information Research*, 9(2), 1-8.
- Lenares, D. (1999). Faculty use of electronic journals at research institutions. *ACRL Ninth National Conference*, April, 8-11.
- Liew, Chern L. [et al]. (2000). A study of graduate student end- users' use & perception of electronic journals. *Online Information Review*, 24(4), 302-315.